

ACC. NR M. 1947 : 192.

Landskap: Östergötland m. fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vid ett besök hos den gamle fiskaren Svensson i Marnäs, som prosten i Undenäs rekommenderat som en god sagesman, erhöll jag intet svar på mina frågor. Kyrkvaktaren i Undenäs, som får höra hur besöket hos fiskaren avlupit säger:

219

Ja, var det inte det jag sade. Han är däruppe från Tiveden. Just sådana äro de där. Svåra att komma till tals med. Så skall han vara religiös också numera. En riktig trollgubbe är det annars. Han kan han, fastän han inte vill tala om det. Han kan skjuta och fiska så mycket han vill. När han kom med fisk förr till den gamla prostinnan kunde hon säga: "Käre Anders, han måste ge mig en tjäder i dag. Jag skall ha främmande till i kväll!" - Och han behövde bara ta bösan med sig för att strax komma tillbaka med både tjäder och hare.

Friskytt

Häx ha de för sig än i Tiveden. Jag har sett det vid begravingar. I fjol var det en gumma där uppe, som var död. När de bar ned liket, spände dotera omkull pallarna, som kistan stått på, och så spottade hon.

Dödstro
och
dödssed

220

För några år sedan träffade jag uppe i Tiveden i närheten av Ykullen en gammal tok, som var så svart, så att man bara såg tänderna. AV honom köpte jag för ett kvarter brännvin en gammal tavla om Jesu pinas historia.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947: *193.*

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad

Härad: Adress:

Socken: Berättat av:

Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Foto! Vårs Herres Jesu Christi Pinohistoria.

220

" Gamnal tavla funnen i Tiveden.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR M. 1947 : 194.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Dagbok.

222

Lördagen den 28 juli - torsdagen den 2 aug.

Lördagen den 28 juli.

Resa Jönköping - Vadstena. - Far på kvällen till Hagebyhöga för att hos den gamle kantorn få underrättelse om gamla personer i socknen.

Söndagen den 29 juli.

Hela dagen ösregn. - På eftermiddagen i Hagebyhöga. Klent resultat.

Måndagen den 30 juli.

Besöker på förmiddagen de gamla makarna Holmertz, som bo inne i staden. På eftermiddagen gamla fru Dalgren i Hagebyhöga. Hinner på kvällen med att uppsöka kantorn i Tivelstad och av honom få anvisning på några gamla personer inom Tivelstads socken.

223

Tisdagen den 31 juli.

På förmiddagen berättar de 94 årige skomakare Fahlström i strå socken för mig. Jag kommer vid middagstiden till Tivelstad och

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR M.1947 : 195.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: _____ Adress: _____
Socken: _____ Berättat av: _____
Uppteckningsår: _____ Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

uppsöker en gammal man, Gustaf Andersson, som skall kunna särdeles 223
mycket om gamla tider, enligt vad man har sagt mig. När jag kommer
är gubben sysselsatt med att knyppla spetsar. Vad jag än frågar ho-
nom om, skakar han endast på huvudet. Hushållerskan upplyser mig
om att han är leeanare och läser "alla doktor Leés skrifter."- Får
ett par andra gamlingar att berätta för mig senare på dagen.

Onsdagen den 1 augusti.

Besöker Rogslösa i hållande regn. Kan föga uträtta.- Kassan
slut.

Torsdagen den 2 augusti.

Hemfärd med cykel från Vadsten till Jököⁿping.

Min värdinna i Vadstena, fröken Augusta Karlsson, är intresse-224
rad av mitt förhåvande. Hon lämnar mig anvisning på några gamla
personer i staden samt bifogar själv följande upplysningar:

Min pappa bodde i Strå socken strax härutanför staden. När
vi voro små brukade han berätta för oss vad han kom ihåg från sin
barndom. Nu har jag glömt det mesta, men jag minns, att han talade
om, att de på trettondagen voro utklädda och gingo i gårdarna och
sjöngo. En var utklädd i svart och de andra hade uddiga kronor på
huvudet. De hade något slags samtal eller sång emellan sig. De sjöng

Staffans-
sjungning

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR M.1947:196.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

även:

224

Staffan var en stalledräng.

Han vattna sina fålar fem.

Vid påsk gingo barnen och sjöng i gårdarna och tiggde påsk-
ägg. Min far brukade sjunga sången de sjöng då, men jag kan omöj-
ligt komma ihåg den. Jag minns dock ett par verser:

Ägg-
tiggeri

225

Uppå gummans haka
där står en käring o'baka!

Uppå gubbens långa skägg
där ligger en höna på femton ägg.

Sången slutade:

Söta kära far och mor,
ge oss ett litet påskägg!

När de inte fingo, vad de ville ha, sjöng de li-
tet fula verser. Jag minns en:

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR M. 1947 : 197.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Holmertz, Vadstena
Uppteckningsår: Född år 86 år i Strå socken

Jag ser på eran skorsten vit,
att eran dotter är -----

(mer säger jag inte)

225

Gamle Holmertz i Vadstena, som är 86 år och är född i Strå socken, berättar, då och då sufflerad av sin gamla fru:

226

Lucia var de tidigt uppe och fingo glögg och brännvin. En ung flicka kläddes till Lucia. Hon var klädd i ljuskrona. Fin klädsel. en vit klänning och grannlåt. Hon hade ett helt följe av tärnor. Hon kom vid tvåtiden , medan de låg. Hon bjöd på kaffe och sjöng. Men sedan gick drängarna upp och glöggade för varandra.

Lucia

Så fort klockan hade slagit tolv lussiotte, gick karlarna på logen. - Andra dagar på vintern gick man ej upp och tröskade förrän klockan två, och vid femtiden gick man in och fick frukost.

Till jul kokte de så mycket korv och skinka de kunde och la de upp det på stora tennfat. De bryggde också mycket öl. Allt skulle räcka hela julen.

Jul

Alla, som kom julaften fick lov att ha litet mat. Så skrämde

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR M. 1947 :198.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
 Härad: Adress:
 Socken: Berättat av: Holmertz, Vadstena
 Uppteckningsår: Född år 86 år i Strå socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

de barnen med, att om de gick ut efter klockan tolv på julafton, så 226
 måste man häva över dem en skopa spad. Jul

Så var det julljuset. Det fick brinna hela natten, så stort
 var det. Det sattes i ett fat med vatten. Slocknade det, skulle någon 227
 dö.- (fru Holmertz): Från Lamhult i Småland, där jag var, när jag
 var barn, minns jag, att de tog så noga vara på den lilla ljusbiten som
 blev kvar. De voro så rädda om den, som om det hade varit den bästa
 medicin. Så fort någon slagit sig, eller om det svullnade, sade de:
 "Har du inte litet kvar av julljuset." Men så kan jag inte påminna
 mig att de gjorde här uppe.- Hade julljuset runnit mycket julnatten,
 skulle det bli sorg.

På juldagsmorgonen gick de och hävde in gödsel i ladugårdar-
 na. Inte av hämdⁿ precis, men som sed.

Annan-dagen skulle de upp och glögga hos varandra. Det var
 annandagsglöggen.

Tre¹ondagsafton kom de, så fort det var mörkt, med ljusa
 stjärnan. En av dem var Judas. Han red på en stake, som hade en stor
 blånetott, som hänge ner, som en hästman. De sjöng: "Staffan va en
 stalledräng." Jag har nu glömt nästan alla verserna, men några av

Staffans-
sjungning

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 1947.: 199.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress: Holmertz, Vadstena
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: Född år 86 år i Strå socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

dem kanske jag kan:

Staffan var en stalledräng.

Han vattnade sina fålar fem.

Så vattnade han de svarta.

Han hade ett par dockor vackra.

Så vattnade han de apelgrå,

dem Staffan själv rider på.

Ira, ira, fallera!

Låt oss gossar lustiga vara!

En gång jul om året bara.

När de så kom in, sjöng de en annan sång, som jag
alldeles har glömt av:

Goder morgon här inne både herre och fru!

Vi önska eders alla en fröjdefull jul.

De sjöng också om, när de var till Österlandet:

"Vi följer stjärnan till Betlehems stad."

De hade för övrigt litet att säga, var och en av dem.

228
Staffans-
visan

Stjärn-
gossar

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M.1947. 200.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljebled
Härad: Adress: Holmertz, Väststena
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: Född år 86 år i Strå socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

De tiggde också. "Vi vill ha mat och bröd och pengar," sade de. - Alla
ra sist tackade de:

"Haver tack, haver tack för alla edra skänker,
som ni utav Gudi är sänt."

Vid påsk gick pojkarna och tiggde ägg. Det skull evara dagar-
na före påsk. Då sjöng de:

Här komma pojkar, som påskägg vill borga,
och se, vad de vill ge uti min lilla korg.
Och tuppen på taket,
Och hönan på plankan.
Och tuppen har skägg,
och hönan har ägg.
Söta kära far och mor,
ge mig ett litet påskägg!

Sedan de hade fått ägg, sjöng de en annan visa till tack. Där
var bland annat:

Uppå gubbens haka,

Fick de inte ägg, så fick de något annat. -

Skriv endast på denna sida!

229
Stjäm-
gossar
Ägg-
tiggare

ACC. N:R. M. 1947: 201.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Holmertz, Vadstena
Uppteckningsår: Född år 86 år i Strå socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Långfredagen och påskafton skulle de äta ägg och gröt. En man fick 230
fyra ägg och en kvinna tre. - På långfredagen fick de inte äta nå-
gon sort av det, som kom från mjölken.

Förste sommardagen var förste maj. Då skulle de dricka mærg Valborgs-
i bena. De skulle äta ägg och gröt då också. mässan

Påsk äro häxorna ute och rider. De samlades i gamla hyddor, Häxor
som kallas "prölen". De red ut dymmelonsdan på en sopel. De hade
ett horn. som de hade smörja i. De kom igen på påskafton.

Här bakas det våfflor varför dagen. - Om den dagen säger man: Vårfru-
"Varför dagsnatt bär tranan ljus i sängen." - Varför dagsyra kvick- dagen
nar båmask och myra.

De sprang visserligen ut barfota i snön en gång om året. Men
det var på hösten, när den första snön kom. Det gjorde de, för
att de inte sedan skulle kyla fötterna.

På midsommarafton gingo flera hundra män till källorna. Den Källor
närmaste fanns i Hagebyhöga. En midsommarkälla fanns också i Fur-
åsa.- Dessa källor lågo långt borta, så att man annars inte tog
vatten där.- De kastade en slant eller något annat värdefullt i
källan och drucko av vattnet. Det var för att det var en särskild

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 1947: 202.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljebblad
 Härad: Adress:
 Socken: Berättat av: Holmertz, Vadsten
 Uppteckningsår: Född år 86 år i Strå socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kraft i det.

Midsommardaggen skulle de ta vara på. Det tog de med en hand-
 duk och strök på ansiktet. De skulle bli vackra då och skulle inte få
 utslag.

Midsommarstång och dans hade de på några ställen. De dansade
 i ring omkring den, både gamla och unga, herrskap och tjänare. Sedan
 gingo de till hagarna och dansade, tills solen gick upp.

(Gumman): I Samhult plockade de midsommar blommor av sju slag
 varav de flätade en krans, som de hängde i taket. Det var till bote-
 medel sedan.

För att se, vem som skulle bli ens tillkommande, skulle man
 sitta vid en källa, och den, som skulle bli mannen, kom då och bjöd
 på ett glas vatten.

Vid frieri skulle någon, som var munvig, vara böneman. Han
 talte före. De hade då ett litet kalas.- Dotera fick ta honom antingen
 hon ville eller ej, blott fadern ville det.- Till belöning för sitt
 uppdrag skulle sedan bönemannen ha en present i klädväg, en skjorta
 eller strumpor el. d.- De får bara ta ut lysning i ny, och allra bäst
 i nyårsnyet. Var det lyst på det gamla året, ansågs det nödvändigt
 att de gifte sig samma år. Det fick de lov att passa sig för.- De hade

231

Midsom-
mar-
daggen

Maj-
stång

Maj-
ning

Frieri
och
bröllop

232

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M.1947:203.

Landskap: Östergötland m. fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
 Härad: Adress:
 Socken: Berättat av: Holmertz, Vadstena
 Uppteckningsår: Född år 86 år i Strå socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

lysningskalas; då fingo de presenter. Brudgummen skulle helst skän-232
 ka henne ett smycke, ett halsband eller något sådant. (Gumman):
 I Lamhult sköt de, när de åkte till första lysningen. Och var det
 då ett oäkta barn, så klippte de ut vaggor och hängde i träna, där
 de skulle fara fram.- Såväl vid begravning som bröllop var det en
 bestämd man, som skulle gå och bjuda. Han blev sedan värd på kala-
 set.- Vid bröllop reste de björkar på sommaren och granar på vin-
 tern. Granarna skalades ända uppåt toppen och stammen kläddes med
 vitt papper.- Bruden skulle ha en liten mössa av vitt siden på
 själva huvudskullen. Den övriga delen av håret täcktes av stickad
 tyll. Det kallades stycke. Det var en snibb, som gick ned i pan-
 nan och knöts med en bandros i nacken. Brudarna skulle vara svart-
 klädda. Brudringar fick de lov att ha. De voro av guld, tunna och 233
 breda på yttersidan av fingret, smala inåt. Men vigselringen skul-
 le vara av silver.- Bruden och brudgummen skulle på bröllopet ha
 pengar i skorna. Dem skulle sedan betjänten ha, som drog av dem
 skorna.- Bruden skulle skynda sig att komma först i sängen.

Frieri
och
bröllop

En havande kvinna fick ej titta i nyckelhålen, ty då blevo
 barnen vindögda.- Tittade de på eldsvåda, fick barnet vådaeldsmär-

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M.1947:204.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Holmertz, Vadstena
Uppteckningsår: Född år 86 år i Strå socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ken. Får en havande kvinna i alla fall se en eldsvåda, måste hon först slå sig under fötterna. Ej i ansiktet eller så.- Hon fick inte se på någon död. Då blev barnet blekt.- När de var havande, skulle de äta fikon. Då fick barnen små huvuden, och det blev lätta barnsängar.

233

Lyte

När barnet skulle döpas, skulle det ha svepen med sig i kyrkan. Fadbrarna lade ned pengar i lindan.

Dop

När man förr mötte någon, som man inte tyckte om, vände man sig om och spottade.- Man brände svavel på tröskeln, så att ingen skulle kunna förgöra en. Man satte järn i tröskeln och en uggla över stalldörren.- Man kastade eld och vatten efter dem, som man ej ville ha tillbaka.

Profy-
laktisk
magi
234

När de var sjuka, kastade de också eldglöd mellan kroppen och linnet. När eldglöden fallit ned tog de upp den och kastade den likadant omigen, tills de hade kastat den genom linnet tre gånger. För var gång spottade de.

Folk-
medicin

De ville gärna ha filspån från en mästermans yxa. Det var en mästerman i vart län, som skulle avrätta de dömda i spetsgårdarna. De bådo mästermannen om filspån. Det fick han mycket betalt för.

ACC. N:R. M.1947: 205

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Holmertz, Vadstena
Uppteckningsår: Född år 86 år i Strå socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det skulle tagas strax, som de nackat dem. Det skulle ges barnen 234
mot skärvan. Vid avrättningarna ville folk även fram och ha blod, Folk-
men vakten motade dem. Blodet hjälpte mot fallandesjuka.- Fallande- medicin
sjukan kunde fås genom begravningar. När de sågo huvudet dallra ned,
blevo somliga så rädda, att de föllo omkull.

Ibland, när de voro sjuka, drog de också brynstenen, "hen",
som de brynte rakknivarna med, tre gånger genom linnet och spottade. 235
Det var svarta brynstenar, som också kallades "olgehen".

Man skulle inte klippa hår och skägg och naglarna på sönda- Hår och
garna, för det växer det så fort. naglar

=====

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M.1947 : 206.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gamle kantor Berg och Kalle i fattighuset, Hagebyhöga, 235
tala tillsammans om följande:

De hade alltid majstänger förr här vid midsommar. Man reste Majstång
den på Askahögen och högen vid Hageby. Men ville helst ha dem på
högarna eller kullarna.

Den, som kom sist upp Luciadagen, kallades "lusa". Lucia

När man hade ätit aftonvard julafton, skulle man ut och ge Jul
krettera och säga till dem, att det var jul.

Drängarna gingo upp klockan ett annandagjul och gingo till
varandra och drack glögg, sjöng och festade. De gingo då också och
sysslade åt varandra. De hade annandagsotta. Drängarna gick i la-
dugårdarna och ställde i ordning åt dem de tyckte om, men de, som 236
hade ovänner ibland dem fingo sina ladugårdar fulla av inkastad
gödsel och djuren uppsläpade på höskullen.

Vid julen gick de även med ljusa stjärnan. De började ibland
annandagen och höllo på till trettondagen. De kom inifrån Vadstena
och gick sedan i byarna utanför staden. De voro tolv i sällskap
och kallades de tolv apostlarna. Staffen bar stjärnan. En var Judas
med pungen. De andra sjöng. De kom både bitti och sent.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M.1947. 207.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad

Härad: _____ Adress: _____

Socken: _____ Berättat av: _____

Uppteckningsår: _____ Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

^{i/} Lte varstans häromkring hade de tomtar, som drogo från den ene 236
till den andre. De fodrade i ladugårdarna.

De lade en täljekniv på ladugårdströskeln, när djuren skulle
över den. På vissa ställen satte de den över dörren.

De grävde in ormar i ladugårdströsklarna. Helst vita ormar.

En oxe hade fått skott. En bonde här, som skötte om honom,
gav honom in solv. Det skulle vara tre solver med tre knutar på
varje. Så muttlade han något, som ingen hörde.

Tomtar

Profylakt
magi

Troll-
skott

=====

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M.1947:208.

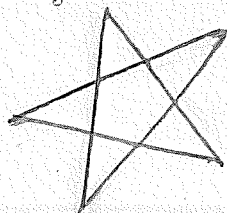
Landskap: Östergötland m. fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Emma Dalgren, Hagbyhöga
Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gamla fru Emma Dalgren bor alldeles intill kyrkan i Hagbyhöga. Hon har vistats i socknen hela sitt liv. Hon berättar:

Man fick lov att baka till jul, så att det räckte till påsk. Man fick inte baka mellan jul och påsk. Tycker nån det! Det gick inte an. De fick heller inte börja baket, förrän Lucia hade varit. De fick inte heller slakta förr. Brödet, som bakades mellan jul och påsk, duger inte att äta så de. Mellan Lucia och jul hade de fritt att slakta och baka och brygga o.s.v. ända till Tomas. Till Tomas skulle det vara färdigt, ty sedan skulle det göras rent.

Vid julbaket liksom vid andra bak, korsade man med en kniv ett kors över karet.- Vid jul och vid andra särskilda tillfällen ritade de femudda stjärnor med en kniv över dörrarna. De såg ut på följande sätt:

Det var för att freda sig för trolltyg. Eller också satte de fast en kniv över dörren.

237

Julbak
o. and.
jularbeten

238

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M. 1947: 209.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Lijebblad
 Härad: Adress:
 Socken: Berättat av: Emma Dalgren, Hagbyhöga
 Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Luciadagen voro de uppe senast klockan ett. Då skulle de först
 och främst ha frukost. De hade ingenting med utklädning eller så.
 Men de hade så brått så brått. För då började alla arbeten de skulle
 ha färdiga till jul.

Själva julljuset gjordes som treskänglingeljus. Det skulle
 brinna hela julnatten. Det ställdes i ett kopparfat på bordet.
 Slocknade det under natten skulle det bli dödsfall.

Julafton fick man lov ta in halm på golvet. Men det var långt
 före min tid. Julhalmen skulle då ligga över alla helgdagarna och
 fick ej bäras ut förrän tredjedagen. Då lades den på gödselstacken.
 Alla skulle tumla om i halmen, både gamla och unga.

Vid jul täljde de också en fågel av särskilt trä och hängde
 upp i taket över bordet.

Julgranar funnos då som nu. De hade också på sina ställen
 en gran på var sida om dörren. Utanför, vid dörren in till förstun.
 Den kunde de skala ett stycke uppåt stammen.

Julkärven fick hänga till påsken.

På den tiden hade de öppna spisar och det var att lägga i

t238

Lucia

Jul-
ljuset

Jul-
halmen.

Takfågel

Jul-
ruska

Jul-
kärve

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M.1947: 210.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Emma Dalgren, Hagbyhöga
Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

stora stockeldar. Särskilt stora voro de på julafton.

239

Sedan de tvättat sig och gjort sig i ordning till helgen, gick Jul de omkring i stugorna och kastade in påsar med nötter och äpplen i. Påsarna gingo sönder, och sedan fick de ligga i julhalmen och leta efter godsakerna.

De bakade julbröd i form av rosor och grisar och i alla möjliga former. Det var vanligt rågbröd med vört i. Det var så sött, som det varit sirap. På julbordet skulle var och en ha sin särskilda hög med julbröd. Den fick inte tas bort, utan av den åt man varje dag under julen.- Julgröten, det var korngrynsgröt med mjölk och sirap på.

Vid bordet julkvällen hade själva matmora en tallrik, på vilken hon lade undan litet av var rätt. Det bar hon bort sedan. Vart det tog vägen vet ingen. Men det sägs, att det skulle jultomtarna ha. Då de åt julkvällen, skulle de djärvaste springa ut och titta i fönsterrutan. Då skulle han kunna se, vad som sedan hände under året. Om någon av de, som satt vid bordet skulle dö, syntes han då huvudlös. Men det var inte någon, som tordes ut. De voro så vidskepliga på den tiden.

240

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M.1947: 211.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Emma Dalgren, Hagbyhöga
Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

På julafton skulle djuren ha säd. Skaftesäd eller tröskesäd. 240
det gav man dem klockan åtta på kvällen och talade om för dem, att Jul
det var julafton.- Djuren kunde också tala på julnatten.- Det var
en bonde, som var så snål, att han inte gav djuren säd på julaf-
ton. En ko beklagade sig för de andra.- "Ånej!" sa 'de."Du ska 'inte
beklaga dig. De ha tröskat så illa, att det finns sju tunnor säd
kvar i halmen." - Det låg bonden och hörde. Han tröskade på nytt.
Då dog korna, och han fick inga.- Men detta, att djuren kan tala,
tror jag inte. Jag har själv legat hos sjuka djur i ladugården på
julnatten, men jag hörde aldrig något.- "Pröva allting och behåll
det bästa," heter det.

Sedan de hade fodrat nattfodret, så gick de och lade sig, ty
det fick lov vara tyst efter åtta julkvällen.

Vattnet var vänt i vin julnatten. Alla de döda voro i julot- 241
tan mellan klockan tolv och klockan ett. Då brann även julljuset
i två lågor.- En gammal gumma, som inte hade klocka, utan kom för
tidigt till julottan, blev inlåst i kyrkan och fick bevista de dö-
das julotta.

Klockan fem på juldagsmorgonen skulle man vara i kyrkan. Bå-
de de, som gick, och de, som åkte, hade tjärbloss.- Klockan åtta

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M.1947:212.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
 Härad: Adress:
 Socken: Berättat av: Emma Dalgren, Hagbyhöga
 Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ver det slut i kyrkan. Då kappades man hem. De, som kom först hem, 241
 blev rikast på sommaren. När de kom hem, stod glöggen färdig. Se- Jul
 dan de hade tagit den, skulle de sova "lägdasäd". De skulle sova
 ända till middagen, så att säden skulle bli så lång, att den lade
 sig på sommaren.

På nyårsafton var det bestämt, som de väntade Fröja och Tor. Fröja
 De voro rädda för dem. De kastade ut något åt dem. Om det var ett och
 glas öl eller brännvin, minns jag inte. Det var, för att de inte tor
 skulle vredgas på dem.

Ett stycke här nedanför kyrkan låg det ett litet kärrfly, som
 nu snart är utdikat. Det ligger en kulle, Revskullen intill. Det
 kallades för Torsänkan. Där måste väl haft något offer till Tor. 242
 Det trodde min far.

På annandag jul gingo de ut och gjorde allt vad illa var för Annandag
 sina ovänner. Det var på ottan, som de var ute och syssalde åt jul
 varandra. Åt vännerna måkade de och gjorde fint. Åt ovännerna kör- upptåg
 de de in all gödsel i ladugården och släpade upp smådjuren på hö-
 skullen.- De skulle hålla annandagsotta. De gick till varandra
 och drack öl.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 1947:213.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Emma Dalgren, Hagbyhöga
Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—*—

och drack öl.

På trettondagen började de gå med stjärnan och höll på med det till Knutedan. De började tidigt på morgnarna. De sjöng på vägen mellan stugorna och de sjöng, när de kom. De sista, som höll på, var Vadstenaborna. De voro utklädda på olika sätt. Judas hade en pung och en päls. De fingo mat och pengar. Men av maten fick de inte mer än de åt. De förde inte med sig något av fångningen. De sjöng staffanssången:

242

Stjärn-
gossar

Staffan var en stallardräng, stallardräng.

Han vattnade sina fålar fem, fålar fem.

Urra, urra, urrallallerara!

Gossar! låt oss lustiga vara!

En gång jul om året bara.

243

Staffans-
visan

Så vattnar han de bruna, de bruna.

De är sin moder så lika, så lika.

Urra etc.

Så vattnar han de svarta, de svarta.

De är som ett par dockor så vackra, så vackra.

Urra etc.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M.1947: 214.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad

Härad: Adress:

Socken: Berättat av: Emma Dalgren, Haghyhöga

Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—*—

Så vattnar han de apelgrå, de apelgrå,
dem själve Staffan rider på, rider på.
Urra etc.

243

Staffens-
visan

De sjöng också en del andra verser:
Jag ser uppå er taketorv, taketorv,
att här finns mat och hackekorv, hackekorv.

Jag ser uppå er korsten blank, korsten blank,
att här finns brännvin och inte lank, inte lank.

Jag ser uppå er korsten vit, korsten vit,
att ni har friare men ingen törs hit, ingen törs hit.

244

Jag ser uppå er korsten rö, korsten rö,
att eran doter hon är mö, hon är mö.

De sjöng också: Goder morgon, goder morgon, både kvinna och
man!— Men det har jag alldeles glömt.— När de gick, sjöng de:

Haven tack, haven tack, både herre och fru! Och något mera.
Det var tack för all mat och välfägnad, som de hade fått.

Pengarna de fick, när de gick med stjärnan, firade de Knut

ACC. N.R. M.1947: 215.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Emma Dalgren, Hagbyhöga
Uppteckningsår: Född år i

med. Då dansade de och spelade och åt och drack. Då skulle de dricka ur det sista de hade.

244

Tjugondag
Knut

Den första sommardagen? - Det var bestämt den 27 april.- Antonius, ja. Sedan räknade de från den. Efter Beda-dagen dugde det ej att så. Det var den 27 maj. De hade bestämda dagar att så. Men efter Beda fick det vara slut.

Sjusovare tävlar men om att komma först upp, annars blir man sjusovare.- Likaså på långfredagen, ty då skulle de, som kommer först upp slå de andra med ris. Den, som får mycket ris, blir snäll sedan under året.

245

Långfre-
dagsris

Man skyndar sig också upp påskdagen, ty då ser man solen dansa, när den går upp.

Påskdagen

Den fjortonde mars bär tranan ljus i sängen. Efter halva mars fick det inte brinna något lyse.

Tranan

Det var en dag, som de sprang med bjällror. Men vilken det var, minns jag inte.

Vårseder

De satte in fastlagsris i vatten, så att de skulle ha spruc-
kit björklöv till påsk. Det prydde de då med.

De olika dagarna under påskveckan hette: svarte måndan, fe- Påsk

ACC. N:R. M.1947: 216.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Lilieblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Emma Dalgren, Hagbyhöga
Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

tetisdan, dymmelonsdan, skärtorsdan, långfredan, stäcketelördan 245
(hon skulle vara kort, hon, se).- Till dymmelonsdan fick lov allt Påsk
arbete vara slut, så att inte dymmeln kom i'et.- På lånfredagen
fick de inte äta mjölk. Då skulle de ha ärter.- På påskdagen skul-
le de äta ägg.- De gick, både stora och små, och tiggde ägg i påsk-
veckan. Då kom de i flockar. De sjöng i farstun: 246

Höna har ägg,
o'tuppen har skägg.
Söta kära far och mor,
ge mig ett litet påskägg!

På skärtorsdagskvällen reste häxorna till Blåkulla. På påsk- Häxor
afton fick folk laga, att spjället kom ner, för då kom de igen
efter kvällen. De smörjde sopelastaken och lade av.- En karl, som
skulle efter, hörde inte riktigt, vad käringen sa, utan skrek:
Opp och ut! Stanna på var knut!- Han höll på att bli fördärvad på
knuten. Till slut skrek han:"Åt helsikeland!"- Och då bar det iväg.
Men han slog ner på socknekörgårn. - Påskafton sköt man. Det var
för att skjuta bort käringarna, så att de inte skulle komma fram.

ACC. N.R. M.1947 : 217.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
 Härad: Adress:
 Socken: Berättat av: Emma Dalgren, Hagbyhöga
 Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vid första maj gjorde man majeldar och dansade omkring dem. 246
 Man skulle också äta ägg och dricka mäg i bena första maj. Det var
 för att de skulle kunna arbeta bra under sommaren.

På natten före midsommarsafton samlades ungdomarna och gick 247
 till betena och skogarna och plockade löv och blommor. Midsommaraf-
 ton på middagen och kvällen klädde de stängen. Vid sextiden kom bå-
 de gamla och unga och reste den. De åto ost och bröd och brännvin
 och dansade omkring stängen. På varje ställe skulle de lämna ut ost
 och bröd och brännvin till midsommar. Det skulle de ha uppe på bac-
 ken att äta, när stängen restes där. De gingo sedan till en loge
 och dansade. De hade då vanligen med en speleman, som spelade fiol.
 Det var fruntimmer också, som spelade fiol väl. Lina Spets och Kal-
 le Spets spelade. När Lina Spets spelade, var det, som om var tråd
 i en rörde sig. Ibland sjöng de också till melodierna. För det me-
 sta sjöng de då: "Kom lilla flicka, valsa me mej!" Vi dansade också
 "björk", som de också kallade mazurka. Det gick i svindlande fart.
 Och valser och slängpolsker. Vi gjorde också en lek, som hette
 "hanka i ståltråd". Man gick då i ring och vände sig på en gång,
 så att varannan vred sig till hälften och tog de andras armar. Det

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M.1947: 218.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Emma Dalgren, Hagbyhöga
Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

tyckte jag var det roligaste. De sjöng då:

Min far hade många barn,
och alla voro de kanaler.
Somma hängde sig i segelgarn,
och somma hängde sig i galje.

248

Midsommar

Då ungdomen var ute i betena och skogarna på natten innan
midsommarnatten och plockade blommor och löv och fint ris, skulle
de dels ha det till stängen och dels till att löva med. Blommorna
skulle vara till kransarna i stängen. De lövade också både ladu-
gården och boningshusen, ty på midsommar är det lövhyddohögtiden.

Majning

Midsummerstängerna voro som flaggstängerna nu. Höga och raka,
men inte målade. De fick stå hela året om, men det de hade hängt
i blåste ju bort, så att när de tog ner den för att kläde den nä-
sta sommar, voro de nakna. De hängde blomkransar i dem och föröv-
rigt vad som helst; äggskal och annat, för att det skulle vara
grannt.

Majstång

De, som ville drömma midsommarnatten, plockade blommor av
nio slag och lade dem under huvudkudden. Vad de då drömde, skulle
slå in.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M.1947:219.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
 Härad: _____ Adress: _____
 Socken: _____ Berättat av: Emma Dalgren, Hagbyhöga
 Uppteckningsår: _____ Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den, som ville se sin tillkommande, skulle gå till en kors-
 väg och se honom där. Det skulle vara i midnattstimmen och den för-
 ste som kom var den rätte.

249

De gingo också på midsommarnatten till midsommarkällorna och
 dansade där. De skulle då också offra i källan och kasta i en slant.

Midsom-
markällor

En del gjorde midsommarjäst. De tog daggen på en handduk och
 vred ur den och rörde mjöl i. Det surnade och blev till surdeg.

Midsommar-
daggen

Vid pingst gjorde ibland pingstbröllop. Det gjorde både barn
 och pigor och drängar. De klädde en pingstbrud alldeles som en van-
 lig brud. De gick sedan i gårdarna och visade henne. De brukade ge
 henne något på ställena. Ty det var för det mesta en liten, som de
 klädde i krona och krans som en stor brud.

Pingst-
bröllop

Vid Mikaeli skulle alla kretterna, som varit ute, tagas in.
 Ty den tjugonionde September börjar vintern.

Mikaeli

De hade slåttergillen förr. Det tillgick så att de samlades
 alla i byar och slog en dag på vart ställe. De slog i sällskap. På
 kvällen hade de kalas. Då rimmade de för gröten. De bryggde alltid
 innan och drack mycket. På natten dansade de. Ett sådant kalas skul-
 le de alltid göra på Sjuöovare. Då de rimmade för gröten skämtade

Slåtter-
gille

250

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947: *220.*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Emma Dalgren, Hagbyhöga
Uppteckningsår: Född år i

de mycket. En, som hade två fästmör, sade: "Gröten är kokt i en gryta och inte i en potta, får jag ingen annan så får jag fälle Lotta."- Han skämtade om sig själv. Andra rimmade om husbond, att de hade fått så gott kalas så. Och för övrigt rimma de, som de hade huvud till.

250
Slätter-
gillen

De hade mycket väderleksmärken och läste även mycket i bondepraktikan.- De började räkna på annandagen för väderleken. (Annan- dag jul). Det är sex dagar mellan jul och nyår. Då blev det en halv dag för var månad under året. Sådant vädret var på var och en av dagshalvorna, så skulle det bli på motsvarande månader. Snögade det på någon av dagshalvorna, skulle det bli nederbörd i motsvarande månad.- Jag minns hur de läste i bondepraktikan: "Pauli dag ren och klar, gott år man i förhoppning har."- Mikaeli dag hade de också till märke.

Väderleks-
märken

Bonde-
praktikan

Tomtarna bodde i ladugårdarna. Höll de dem ordenligt, så drog de till dem. Var de elaka vid dem, så drog de ifrån dem.

Tomtar
251

De talte också om älvdansar. En gunma, som hette Starka-mora sade, att hon sett älvorna dansa. Jag har aldrig sett dem. Men run- delar^{an} i gräset, de där bruna, som de kallar för älvdansar, har

Älvor

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947 : **221.**

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
 Härad: Adress:
 Socken: Berättat av: Emma Dalgren, Hagbyhöga
 Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

jag sett.

251

Det var en, som tjänste uppe i Stenby socken, som hade med skogsfrun att göra. Min far kände gubben ifråga. Han rakade och tvättade sig inte på två och ett halvt år. Han såg ut som en vilde. Håret och skägget växte. En julkväll hade några drängar sett honom på huskullen. De sågo honom och skogsfrun hålla om varandra. Hon hade så långa armar att det räckte om dem båda två gånger. De frågade honom sedan, vad hon hade lovat honom.- "Jo, hon lovade, att jag skall bli rik, om jag håller ut i tre år."- Men de tog ihop med honom, så att han blev som en människa igen.

Skogsfrun

Hins jakt kunde komma när som helst. Det var folk, som sade, att de hade sett det. De hade då först mött en hin med ett fruntimmer på ryggen. Han sade till dem: "Möter du någon, så säg intet!"- Efteråt kom ett par jägare och frågade, om de hade sett något. Svarade de då "ja", så hörde de sedan ett skott och såg jägarna komma med fruntimret emellan sig. Då rann blodet om henne. Men svarade de nej, så hände det ingenting.

Hins
jakt
252

Förr kunde de få skott. Det var detsamma, som om de få slag nu. Då skulle de ta motsols omkring dem med en påse, där de hade stoppat solv och vitlök och annat. Samtidigt skulle de läsa Fader

Folk-
medicin

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947: 228,

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Lilieblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Emma Dalgren, Hagebyhöga.
Uppteckningsår: Född år i

vår.

När barn hade skärven, skulle modern skära ett kors på barnets bröst och ta blodet i en sockerbit och ge barnet in. Kunde hon inte det, skulle hon ta blodet under sin vigselring på fingret.

=====

Gumman Dalgren säger, att, om man vill veta bestämmelserna ifråga om majstången och ifråga om vad var och en skulle skänka

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

252
Folk-
medicin

- Bykavel i Hagebyhöga. - Två dm. lång.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947 : **223.**

Landskap: Östergötland m.fl. *Upptecknat av:* Sven Liljebblad
Härad: *Adress:*
Socken: *Berättat av:* Emma Dalgren, Hagbyhöga
Uppteckningsår: *Född år* *i*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till midsommarsfesten, man lämpligen kan se efter i bylådan, där 253
det skall stå. Bylådan i Hagebyhöga är en bunden bok innehållande Bykavel
bystämmans stadgar och protokoll. Alltsamman är handskrivet och att och
döma av stavningsätt och stilarter från vitt skilda tider. Samtli- bylåda
ga hemmansägare i byn turs om att förvara den jämte bykaveln hemma
hos sig ett år i sänder. Bystämman sammankallas fortfarande omkring
första maj varje år. Den, som för tillfället förvarar bylådan, lå-
ter några dagar i förväg sända omkring bykaveln bland bystämmans le-
damöter jämte en skriven uppmaning till vederbörande att infinna
sig på stämman. Det finns obytt jord kvar inom byn, som utarrende- 254
ras. Arrendet belöper sig omkring 40 kronor, och det är närmast för Bystämman
utdelningen av detta, som bystämman sammankallas. Huvudsakligen är
det dock rör att upprätthålla gammal tradition.- Något om majstån-
gen förekommer dock icke i bylådan i dess nuvarande skick. Bylådans
paragrafer stadga om byamännens sammankallande, om hägnader, om
slåtter, om ofredande av sädesgården o.s.v. På titelbladet står prä-
tat: By ordning för Hag By Höga Bye Lag upprättad år 1807.

=====

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.1947 : 224.**

Landskap: Östergötland m.fl. *Upptecknat av:* Sven Lilieblad
Härad: *Adress:*
Socken: *Berättat av:* Fahlström, Tistorp
Uppteckningsår: *Född år* 94 *år* i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den nittifyraårige skomakaren Fahlström i Tistorp i Strå socken berättar följande: 254

Man skulle gå opp så tidigt man kunde lussedagen för att trö- Lucia
ska. Det var en bonde, som vaknade lussenatten och tyckte att det
såg ljust ut. Han trodde väl, att det började dagas och fick brått
upp, ty han skulle ha tröskat otte. Men klockan var elva och månen
sken. Glögg måste man alltid förtära den dagen mer än annars. Glögg
det var sirap och brännvin. Kvinnorna söp ur sin blecka lika väl 255
som karlarna.

På julafton skulle de äta så mycket skinka och lutfisk de Jul
kunde och dricka mycket glögg och brännvin. När man då hade förplä-
gat sig på alla sätt och vis och slutat äta på kvällen, var det
tid att gå till husdjuren, som skulle förplägas särskilt då. Jul-
natten kunde husdjuren tala och resonera med varandra, om husbön-
derne voro goda vid dem eller snåla och höll dem dåligt.- Till jul
hängde också duvor av gips eller trä i taket. De hade vingarna ut-
bredda och satt fast med en ståltråd i ryggen.- De hade halm på gol-
vet och bäddade syskonbädd i den. De skulle inte ligga i sängarna
vid jul.- Om de infann sig klockan tolv julkvällen i kyrkan, kunde

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947: **225.**

Landskap: Östergötland m.fl. *Upptecknat av:* Sven Liljeblad
Härad: *Adress:*
Socken: *Berättat av:* Fahlström, Tistorp
Uppteckningsår: *Född år* 94 *år* i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

de se kyrkan full av döda, som hade gudstjänst då. Tittade man 255
genom nyckelhålet i kyrkan då, kunde man se dem där. De voro hu- Jul
vudlösa.- Den, som kom först hem från julottan, skulle först få
skördat.- Annandagen skulle de ut och bjuda varandra på annandags-
glöggen.- Julklappar skulle de också ge varandra. De sprang på 256
julafton och kastade in dem genom dörren. En gång hade jag köpt
ett klänningstyg, som jag skulle ge en gumma i julklapp. Det ka-
stade jag in mitt i vällingsgrytan.- Det skulle också vara julbock.
Julbocken var en utklädd människa. En jul var jag utklädd till ki-
nesisk tupp, när jag var ung. Jag hade en päls, vari jag hade stup-
kit fötterna genom var pälsärm. De knöt den på ryggen. Jag hade
en röd duk för ansiktet liksom en kalkkontofs. Jag skulle förestäl-
la kinesisk tupp eller kalkon, som de säger. Det är ju tupparna
från Kina. De ledde mig i ett snöre från den ene grannen till den
andre. Det var mellan helgdagarna.- De hade många roliga lekar
vid jul. Men jag har glömt dem. En lek, som de ofta gjorde, var att
"låna eld". De satte sig i ring, och en, som fått tag i en gammal
eldstång, gick från den ene till den andre och sade: "Låna eld!"
Då svarade de: "Gå till grannarna!"- Hur det var, när det slutade,

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR M. 1947 : 226.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljebled
 Härad: Adress:
 Socken: Berättat av: Fahlström, Tistorp
 Uppteckningsår: Född år 94 år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

minns jag inte. Men de, som dummade sig, fick ge panter. Sedan var det att leka pantlekar. Pojkarna och flickorna skulle ta slantar ur munnen på varandra, och i den vägen. De lekte även "skifta makar". På sommaren "tämde de stutar". De hade även många andra lekar. Men jag kan omöjligen komma ihåg dem. - De ställde ofta till juldanser. De hade då dukade bord och spelmän. Helst både basfiol och två fiolspelare. -

257
Jul

På trettondagsafton kom pojkarna ut från städerna med ljusa stjärnan och sjöng. De gick ut mot kvällen. De hade klätt ut sig. En var Herodes och hade värje vid sidan. Det var även tre vise män från Österlandet. De andra voro utkostymerade med papper och andra ordningar och alla möjliga krigiska kostymer. Judas med pungen tog emot pengar, som de fick på de flesta ställena. På alla ställen fick de brännvin. Ibland slogs de på hemvägen. De sjöng och skrek, så mycket de orkade. Det var ett liv och en rörelse, precis som det var i kyrkan på den tiden. Det var inget pjunk. - Jag minns nog sången: "Goder morgon, goder morgon." Den fanns också. Men de kom i skymningen, så att den kunde^{de} ju inte sjunga. De sjöng, enligt vad jag minnes, vanligen två andra.

Stjärn-
gossar

258

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947: **227.**

Landskap: Östergötland m.fl. *Upptecknat av:* Sven Lilieblad
Härad: *Adress:*
Socken: *Berättat av:* Fahlström, Tistorp
Uppteckningsår: *Född år* 84 *år* i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Staffan var en stallaredräng, en stallaredräng.

258

Vattnade han de fålar fem, de fålar fem.

Ira, ira, irallarellara.

Gossar låt oss lustiga vara!

En gång jul om året bara.

Ira, ira, irallarellara.

Vattnade han de vita, de vita.

De var sin moder så lika, så lika.

Ira etc.

Vattnade han de svarta, de svarta.

Det var ett par dockor så vackra, så vackra.

Ira etc.

Vattnade han de apelgrå, de apelgrå,

Staffan själv rider på, rider på.

Ira etc.

Jag ser uppå er korsten vit.

259

För er doter gick in hit, gick in hit.

Ira etc.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947 **228.**

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Fahlström, Tistorp
Uppteckningsår: Född år 94 år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jag ser uppå er fönster blank, fönster blank,
att här finns brännvin och inte lank, inte lank.
Ira etc.

259
Stjärn-
gossar

Ibland sjöng de omkvädet tre gånger.- När de kom till "Ira,
ira-----, klämde de i, så mycket de orkade.- De sjöng också en
annan lång och vacker sång.

(noter)

Se min stjärna, hur hon lyser över Betlehems stad!

- Men jag minns ej mer av den sången.

Jag var upptagen av baronen på Åbylund här i socknen i hans
eget hus. Då ungbaronerna och jag voro pojkar, kunde det fara oss
in vid Kyndelsmässotiden, att vi tog av oss om fötterna och sprang
ut runt omkring gården. Det var en stor gård och vi sprang ett par
tre varv omkring i snön. Det var efter jul vi brukade göra det. Men
det behövde inte vara någon bestämd dag. Det var liksom en pojklek
och vi gjorde det, när det föll oss in.

Springa
barfota

260

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947 : **229.**

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
 Härad: Adress:
 Socken: Berättat av: Fahlström, Tistorp
 Uppteckningsår: Född år 94 år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En dag om våren kom tranan och bar ljus i sängen. Och sedan
 skulle alla ljus släckas. Vårtiden var kommen. Då var det onödigt
 att elda ljus. Att de sade, att det var tranan, som skulle komma.
 berodde väl på, att de var första vårfåglarna, som simmade som sky-
 ar i luften. Sedan kom vildgäss och svanar.

260

Tranan

I fastan eller vid påsk, tror jag det var, som flickorna kom
 med en knippa ris och smet om pojkar i stjärten med, om vi sov för
 länge.

Fastlags-
ris

I påskveckan var det barn ,som gick omkring. De sjöng en sär-
 skild sång:

Äggtiggare

Här kommer pojka;
 som påskägg vill borge.
 På det andra stället fick jag ett.
 Det var ett skönt ägg.
 Får jag ett sånt här,
 så går jag strax min väg.
 Och hönan på taket,
 och tuppen på planket.
 Och hönan har ägg,
 och tuppen har skägg.

261

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M. 1947 : 230.**

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
 Härad: Adress:
 Socken: Berättat av: Fahlström, Tistorp
 Uppteckningsår: Född år 84 år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Och söta kära far och mor,
 får jag ett litet påskägg!

261

Det stod de vid dörrarna och sjöng. Då kom husmodern fram
 och gav dem ett ägg eller ett par.

Äggtiggare

Långfredagen skulle man äta ärter. Men inte mjölkmat, ty då
 var mjölken orenad, och man svettade ut den.

Långfre-
dagen

Första maj skulle de också ha ägg.

Valborgs-
mässan

När cyrenerna började blomma, klädde de ut pingstbrud. Det
 var ingen bestämd dag för det. De tog en flicka som såg nätt och
 bra ut. De klädde henne med blommor från topp till tå. De satte in
 blommor på klänningen och en krans på huvudet. Det var en femton-
 sjuttonåring. Hon skulle föra sig bra som en fru. Det var bara
 flickor, som gick med henne. De hade gröna kvistar instuckna i
 klänningsliven. De voro inte särskilt klädda, men nätt klädda för-
 stås, i sina helgdagskläder. Vita och kulörta dräkter. De gick från
 gård till gård. De kunde duka ett bord ute i trädgården och trakte-
 ra dem med kaffe eller sådant.

Pingstbrud

262

Vid Mikaeli sjöng de en särskild visa, minns jag. Den gick
 bra, den. Det var, när pojkarna och flickorna hade blivit kära i

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947 : *231.*

Landskap: Östergötland m.fl. *Upptecknat av:* Sven Liljebblad
Härad: *Adress:*
Socken: *Berättat av:* Fahlström, Tistorp
Uppteckningsår: *Född år* 84 år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

varandra och skulle flytta ifrån.

"Om Mikaelsmässedagen,
som faller in i år.

-----Tänker jag att flytta härifrån.

Och ingen herre jag har, som sörjer mig då.-----

Eller: " Och någon haver jag, som sörjer mig då." Allt efter
omständigheterna. Jag har glömt den.

De hade skrock med råttorna och kunde försvärja dem. De rita-
de ringar på marken, och innanför kunde sedan inte råttorna komma.

När det inte är klart väder, utan det står som ett töcken
borta kring Omberg, kokar de rovor i berget.- "I dag kokar de rovor",
brukar man säga.- Det var troll i Omberg förr. En trollgumma kom
till att dricka nattvardsvin. Det blev ett sådant liv och slagsmål
i Rödgavelsgrottan efter det.- "Jag har bott här så länge, att jag
sett sju ekskogar växa upp och ruttna ner, men aldrig har det va-
rit ett sådant liv," sade hon.- Det ligger stenar här och var på
slätten. Dem har jätten från Omberg kastat ut.- Det fanns två be-
kanta jättar i dessa trakter. En bodde i Omberg och en i Ramsels-
berget vid Söderköping.- Drottning Omma for en gång från berget

262

Mikaeli

Säga up
rättor

263

Troll

Jättar

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947 : **232.**

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad

Härad: Adress:

Socken: Berättat av: Fahlström, Tistorp

Uppteckningsår: Född år 84 år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till Ramselsberget och gifte sig där med jätten, som hette Ram eller Ramel. 263

I Vadstena klosterkyrka finns det fem hål vid en av dörrarna. Birgitta
Där hade Sankta Brita stuckit in fingrarna och vridit kyrkan till-
rätta. Hon stog inte, som hon ville ha henne.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947 : 233.

Landskap: Östergötland m.fl. *Upptecknat av:* Sven Liljebblad
Härad: *Adress:*
Socken: *Berättat av:*
Uppteckningsår: *Född år* *i*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kantor Johansson i Tivelstad har märkt, att trädgårdsmästare Erikssons barn i skolan ibland vilja tala om gamla sedvänjor av vidskeplig art. Han hänvisar mig därför till trädgårdsmästare Eriksson. Denne kan likväl ej själv lämna några upplysningar. Men hans gamle fader är intresserad. Gubben är dock nu så gammal, att ingen mer än trädgårdsmästaren själv kan förstå, vad han säger. Med trädgårdsmästaren som tolk lämnar mig gubben följande uppgifter:

264

På Lusse skulle man upp klockan ett och tröska. Vi skulle ha sju frukostar före dagen.

Lucia

Före min tid hade de halm på golvet vid jul, och den låg de i på natten.

Jul

Såstängen, som man bar vattensån på, skulle de, då arbetet var slut på julafton, ta in och rida på. Men varför de gjorde det, minns jag inte. Julafton på kvällen skulle de ta katten och väga den. Jag minns, att en katt vägde elva och en halv mark.

När de sparkade av sig skon på julkvällen, skulle de se efter, vart de vände sig. Vände de sig utåt, skulle tjänarna flytta, vände de sig inåt, skulle de bli kvar.

265

Den, som fodrade julafton, skulle, sedan han stängt ladu-

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947 : *234.*

Landskap: Östergötland m.fl. *Upptecknat av:* Sven Liljeblad
Härad: *Adress:*
Socken: *Berättat av:*
Uppteckningsår: *Född år* *i*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

gårdsdörren, knacka på den och fråga: "Lik eller bröllop?"- Stam- 265
pade då hästarna, skulle det bli bröllop, pustade de, skulle det Jul
bli lik.

De fick inte äta julgröten utan att rimma. Några sådana gröt-
rim: "Denna gröten är kokter i en gryta och inte i en stubbe.
Gud välsigne kokerskan och hennes gubbe!"

"Denna gröten är kokter i en gryta och inte i en stock.
Nästa år ha vi kokerskan tjock."

Man kampade hem från julottan. Den, som kom först hem,
skulle få först inbärgat på sommaren. - Den, som kom först hem från
julottan och fodrade, fick de vackraste kretterna.

Annandag jul på ottan gick de och sysslade åt varandra. Där 266
det var ovänskap, lade de fodret bakom kreaturen och gödseln i
krubban. De, som hade gjort galet, kunde inte med att gå in sedan.
Men de andre gick in och blev fägnade.

De, som hade burit ut julklapparna julefton, skulle klä ut
sig till julbockar.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947: *835*

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljebblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Julljuset skulle brinna hela netten mellan julafton och juldagen. Om det var någon aldrig så fattig, så skulle han ändå ha det ljuset. Det ställdes alltid på en bricka.

266
Jul

I Järstad socken, där jag är född, liksom här gick man med trettondagsstjärnan. En del voro då utklädda. En var Herodes. En var Judas. Han hade pungen. Nämndemansmore sade en gång till Nils, när han var Judas: "Fy valingen, pojke, vad du ser ut!" - De stodo först utanför och vevade stjärnan. Sedan kommo de in och gjorde detsamma. De sjöngo:

stjärn-
gossar

Se vår stjärna, hur hon lyser vida omkring!
Hon lyser över huset till Betlehem.
Jumfru fram, jumfru fram,
lossa på din penningpung!
Och giv en fattig färdeman,
som kommen är från Österland
till Marialand.

267

-De sjöngo också Staffansvisan.

Tjugondag Knut skulle de leka julen ut.

Tjugondag
Knut

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M. 1947: 236.**

Landskap: Östergötland m.fl. *Upptecknat av:* Sven Liljeblad
Härad: *Adress:*
Socken: *Berättat av:*
Uppteckningsår: *Född år* *i*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vid julbaket bakade de en kaka av rågmjöl i form av ett kors, som de kallade för "juloxen." De gömde den till den tiden, då öken först skulle ut och dra på åkern. Den, som körde öken, skulle också ha en bit av den.

267

Såkaka

Första sommardagen beräknade de alltid till fjortonde april. Men de räknade inte efter den. Det var efter Trettondags bli'e de räknade. Första milda dagen efter trettondagen. Så och så många veckor efter trettondags bli'e skulle man så. Tretton veckor efter den skulle man så vårsäden. Lin skulle man så vid Urbanus. Och ärter så tidigt som möjligt. "Rågen, när det ryker, och ärter, när det dryper."- Boskapen släpptes inte ut här förrän midsommarsafton. Uppe i skogsbygden mycket tidigare.

Första
sommardag

Vecke-
räkning

Valborgsmässan gjorde de eldar och dansade. De sjöng en visa, som började: "I dag är det första maj."- Man skulle då alltid äta ägg och dricka mærg i bena.

268

Alla midsomrar skulle de klä midsommarstängerna. Det var de långa höga flaggstängerna, som skulle kläs med löv. De hade tagit trädet med roten och släpat hem det och satt ner det. De hade allt

Majstång

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR M. 1947:237.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad

Härad: Adress:

Socken: Berättat av:

Uppteckningsår: Född år i

så stubben kvar. De hänge upp kransar på snören i stängen med en
aln emellan var krans. De dansade först kring stängen, och sedan
gick de på logen och dansade.

268

Majstång

Vid Öje bro hade de en midsommarkälla. Den kallades för Djup-
röva. De gick och drack ve den på midsommarnatten. Uppe i Sya socken
hade de en annan. Till Lagmanbergakällan, som är en hälsokälla,
järnhaltig och så, gick man även för att dricka förr om midsomrar-
na.

Källor

När de hade dansat på lekstugorna, skulle spelmannen ha betalt.

Då tog någon en tallrik att ta pengarna på, och några gingo före
och sjöngo:

Lekstugor

"Är vi komna i gossars land?

269

För hej rosande lilja.-

Till att giva åt speleman,

allt som de vill och allt som de kan,

allefter egen råd och god vilja."

Så skulle man lämna pengar, och var givare skulle ha en sup.

Då sjöng de:

"Tag glaset i hand!

Säg flickans namn!

Vad heter hon?"

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947: **238.**

Landskap: Östergötland m.fl. *Upptecknat av:* Sven Liljeblad
Härad: *Adress:*
Socken: *Berättat av:*
Uppteckningsår: *Född år* *i*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Så höll de på, tills de hade gått till var och en.

269

Jag minns ett barnkalas i Aspegården. Mora där samlade några barn kring sig och lekte med dem.— Det var en lek, som kallades "sälja pottor." Hon gick omkring och frågade, om kära far eller kämor ville köpa en potta. Jag minns inte riktigt hur det var, men de sjöng det. De frågade om pottorna voro säkra i botten.

Barnlekar

"Bibå, bibå, vill kära far köpa potta?

Jag har stora, och jag har små.

Jag har gamla, och jag har grå.

Och alla äro säkra i botten."

"Bibå, bibå. Nu har jag lurat en bonde.

Nu har jag sålt en potta bort

och slapp att köra min häst så trött.

Och den var sprucken i botten."

Min far och bonden i Aspa hade hopehage på utmarkerna. Vi gjorde tvillingssåtar, så noga vi kunde. Vi försökte få dem lika stora. Vi satte en grön kvist i den ena och drog stack om, vem som

Hopehage

Majning

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR M. 1947:239.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Lilieblad
 Härad: Adress:
 Socken: Berättat av:
 Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skulle få den.

271

De gick och offrade pengar i gamla enar på gården. De voro ihåliga. De gingo dit för att offra bort sjukdom. Kroks pojke, som jag kände, spelade mycket om pengar. När han blev pank, sade han: "Nu måste jag gå till ens'igen."- Han tog en tjärad sticka och stack ned i enen. Han fick upp både pengar och knappålar.

Träd

När de bakade korsade de alltid först över degen.- Många korsade, när de hade klippt av naglarna.

Det hände, att det kunde bli bortbytingar, isynnerhet, när barneⁿ var små. Det var farligt innan mödrarna blev kyrktagna. Så fort modern fått barnet, skulle en sax stickas fast över dörren, så att ingen bortbyting skulle kunna komma in.

Bortby-
tingar

Petter Persa i Kolby hade tomtar. Det var på en bal, som de dansade inne i stugan. Bäst det var, fick de se två gråklädda pojkar dansa ute på broå (förstubron).- De, som hade tomtar, blevo aldrig fattiga. De drog till dem.- En gång såg en bonde några tomtar komma och draga. En av dem, som just ingenting hade, stönade. "Det är väl inget att stöna för!" sade bonden.- "Jag skall dra från dig lika mycket, som jag dragit till dig, ska du få se!" sade tomten.

Tomtar

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947 : **240.**

Landskap: Östergötland m.fl. *Upptecknat av:* Sven Lilieblad
Härad: *Adress:*
Socken: *Berättat av:*
Uppteckningsår: *Född år* *i*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tomtarna skulle ha nya kläder på julafton. Jag vet inte riktigt, hur det gick till. Men det var väl någon, som gjorde kläderna åt dem, och det försvann.

272

Tomtar

Maj-Stina i Uddtorp ansågs som fattig. Hon hade fattigdel. Men när hon dog hittade de nittio kronor under takfoten uppe på vinden.

Pengar

=====

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR M. 1947 : 241.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
 Härad: Adress:
 Socken: Berättat av: Adel Andersson, Tivelstad
 Uppteckningsår: Född år 75 år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den sjuttiofemåriga Adel Andersson i Tivelstad berättar: 272

I min ungdom talades det om, att man julafton skulle ha en särskilt stor brasa. Man fick akta sig noga för att röra om i den. Jul Var det på morgonen fotspår som efter människor i askan, var det någon i huset, som skulle dö under det kommande året. Var det kreaturspår i askan, skulle det dö djur för dem.

På julaftons kvällen skulle de även passa på att sparka skorna av sig. Vände sig någon sko utåt, skulle den dö, som sparkat den.

Julafton skulle man gå till en korsväg. Ifrån det håll, man 273 då hörde något, skulle man få sin tillkommande. Hörde man något yn- Jul kas, skulle man få en supare till karl; hörde man något åkas, skulle man få en "åkare" till karl; hörde man något dumpas, skulle man få en snäll väverska till hustru.

På våren ungefär i mitten av april, kom svanarna och bar Tranorna (svanorna) ljus i sängen.- Det var i Bjälbo, där jag är född, de sade så.- Sedan dugde det inte att ha lyse tända om kvällarna.

Var vildgässen ljusa, när de kom, skulle det bli en efter- Vildgäss vinter. Det vill säga, om de var ljusa under buken, när man såg

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR M. 1947 : 242 .

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: Adress:
Socken: Berättat av: Adel Andersson, Tivelstad
Uppteckningsår: Född år 75 år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

dem komma flygande.

Efter Mikaelimässan kunde de spå, hurudan vintern skulle bli.

Midsommarnatten skulle de kunna se, vem de skulle få till äkta, när de sopade logen mitt på natten.

De klädde i Bjälbo ut pingstbrud. De klädde på henne vilda blommor. Hon hade krans och slöja. De fäste blommor i knapphålen och var de kunde. Hon hade två ränder av blommor på bröstet. Hon skulle gå barhuvad, endast med slöja och blomkransar på.- Den, de skulle ha till pingstbrud, fick de lov att muta. Hon fick en vattning på vart ställe. De gamla gummorna sade, att pingstbruderna inte skulle bli gifta som vanliga människor. De skulle få oäkta barn.- De skulle samtidigt ha en pingstbrudgum. Det var en pojke i samma ålder som pingstbruden. De voro elva-tolv år. Pingstbruden och pingstbrudgummen skulle gå från gård till gård. De hade sju, åtta jämnåriga i sällskap. De fick lov att dansa, dit de kom. En fiolspelare följde dem och spelade. De kom på eftermiddagarna och höll på till frammot kvällen. När de så hade firat pingstbröllop, skulle de vuxna ungdomarna vara med och dansa på kvällen.

273

Mikaeli

Midsommar-
varsel

Pingst-
brud
274

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR **M.** 1947 : *943.*

Landskap: Östergötland m.fl. *Upptecknat av:* Sven Liljeblad
Härad: *Adress:*
Socken: *Berättat av:* Adel Andersson, Tivelstad
Uppteckningsår: *Född år* 75 *år i*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

När de släppte vall, hade de det modet för sig, att kreatu-
ren skulle gå över stål, så att inte trollpackorna skulle få makt
med dem, så att de skulle rå trollskott.

Om ugglan skrek intill husen på hösten, skulle en olycka ske,
eller också skulle någon dö.

Om man fick se ett kors, när man sopade golvet, halmstrå
som låg i kors, eller dylikt, skulle man snart få något dött.

(Två st. foton.)

Profylak-
tisk
magi
275
Döds-
varsl

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M.1947: 2 44.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
Härad: _____ Adress: _____
Socken: _____ Berättat av: Adel Andersson, Tivelstad
Uppteckningsår: _____ Född år 75 år i _____

(Foto) Brudmaj, Tivelstad.

Äreport, som sockenborna rest framför kantorns bostad, då denne kom hem från sitt bröllop.- Skälade unggranar med toppruska. Girlanderna av eklöv och bokstäverna i "Välkomna" flätade av blåklint och gula prästkragar.

Enligt uppgift av kantorn är typen, fränsett de elektriska lamporna, traditionell inom socknen.

=====

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

275

276

Brudmaj

ACC. N:R M.1947: 245.

Landskap: Östergötland m. fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
 Härad: _____ Adress: _____
 Socken: _____ Berättat av: kyrkoherden i Ragslösa
 Uppteckningsår: _____ Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Då jag besöker kyrkoherden i Ragslösa för att förskaffa mig upplysningar om gamla personer i hans socken, vill han även själv tala om, vad han vet:

277

Vi hade en jungfru från Trehörna socken. Hon påstod, att hennes far hade sett en drake i deras trädgård. Jag ville veta närmare hur saken förhöll sig och skaffade mig ytterligare upplysningar. Det låg en stor sten i trädgården. Därpå kröp den upp en dag vid middagstiden. Den rullade sig runt om stenen. Den hade en stor vit man. Gubben undrade, hur han skulle bli av med den. Han gick efter bössan och sköt på den. Han sköt först ett skott. Då reste sig odjuret för att gå emot honom. Han sköt ett skott till. Men djuret dog ändå inte, fastän det frustade blod.

"Drakarna"

Gamle Samuelsson i Bärstad har hört personer, som sett ett likadant odjur på Marsaslätten på Omberg. Marsasläparn kallade de det här. Då jag varit på förrättningar har jag ibland hört folk tala om det. Man brukar då säga, att de och de personer, som lever än, har sett det.

278

Då jag tyckte, att det hade ett visst intresse, skrev jag en artikel om det i Östgöta Correspondenten för 1932.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R M.1947: 246.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljebblad
 Härad: Adress:
 Socken: Berättat av: Johansson, Bårstad
 Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gamle Johansson i Bårstad, Rogslösa, berättar:

278

De äldsta förhållandena, jag kan påminna mig, är de, som förefanns för omkring sjuttio år sedan.

De lade då halm på golvet vid jul. De tog in den på julafton och bar in den på loftet. Där låg de sedan på halmen. Den blev så söndermald till sist, att den såg ut som boss. De skulle inte ta ut den förrän efter trettondagen.

Jul

De döda hade sin julotta i kyrkan på julnatten. Jag hade en farbror i Rogslösa. som hette Per. Han hade sett det ofta. Han hade också sett en död i vit skjorta på kyrkogårdsplanen.

På den tiden klädde man merendels ut sig i var familj till julbockar och julgubbar. Det var inte precis under julafton utan när som helst under julen. De klädde ut sig på alla möjliga vis och gick till bekanta och fick traktering.

279

Hins jakt talade de om. Jag vet särskilt en, som hette Andersson. som varit med om det. Det var så, att de kom och visste ingenting om. De kunde ingenting se. Men jakten kom i alla fall brakande med en sådan fart, att den kunde lyfta en stor lemm.

Hins jakt

ACC. N:R M.1947: 247.

Landskap: Östergötland m.fl. Upptecknat av: Sven Liljeblad
 Härad: Adress:
 Socken: Berättat av: Johansson, Bårstad
 Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gubben Kollberg i Hageby var väldigt säker på sin runstav. 279
 Han lade sådana där gamla märken på minnet. Men det har jag just
 aldrig gjort.- Regnade det Bartolomeus, skulle de få svårt att få
 in sin säd. Var Bartolomeus torr, skulle det bli bra skördeväder.

Runstav
Väderleks-
märken

För sjuttio år sedan gick de ut och sjöng trettondagsafton Stjärn-
 De hade med sig stjärna. Jag minns särskilt gamle Lars i Gatan, gossar
 som var en sextio år då. De började tidigt på morgonen och gingo
 från dörr till dörr. Och överallt voro de välkomna. De fingo av
 vad huset förmådde. De hade klätt ut sig; men hur, minns jag inte. 280
 De sjöngo alltid flera visor. Men "Staffan stalledräng" var dock
 själva kronan. Staffan

Staffan var en stalledräng.
 Det tackom vi så gärna.
 Han vattna'sina fålar fem
 alltvid den ljusa stjärnan.
 Ingen dager synes än.
 Stjärnorna på himmelen de blänka.

En annan visa, som de samtidigt sjöng, började:

Godor morgon härinne både kvinna och man!

Husbonde matmoder av var sitt stånd!

Eller hur det nu var.— En av dem hade klätt ut sig till Judas 280

med pungen. Han hade med sig en skinnpung, som han tog pengarna han Staffan
tiggde ihop, i.

De skulle inte få äta mjölk på långfredagen, ty då skulle den Påsk
bulna ut. Drack de kaffe då, skulle det svettas ut. Men ärter skulle 281
de då äta.

Före min tid slog de varandra med ris på långfredagen.

Det var inte många år sedan fattiga barnstackare gick och
tiggde påskägg. De kunde då stå härutanför och sjunga:

Hönan har ägg

och tuppen har skägg.

Söta kära far och mor,

ge mig ett litet påskägg.

Man hade allmänt midsommarstänger vid större gårdar. Stänger- Majstång
na voro rätt så stora. Det ville till tio-femton man för att resa
dem. Stången var i allmänhet målad. Någon gång omålad. Men då kläd-
des den med löv. De hängde upp kransar i stången. De voro bundna av
löv och blommor. De hängde som ringlar ikring stången, och nedtill
på stången voro de stora, upptill mindre.

Vid midsommar gick man också till midsommarkällorna. Jag har 282

hört talas om dem, som offrade i dessa källor.

De klädde pingstbrud. Men det var merendels barn. De gick i grupper och visade sig i gårdarna.

Pingst-
brud

Det var entrollkäring, som sade till en annan kvinna, att denna skulle få en växt i fingern. Det bulnade också, och snart växte det ut ett björklöv.

282

Nere vid Väversunda rann en gång en drakorm i säden. Hæn var så hög, att huvudet räckte ovanför säden, som var i ax.- En dräng slog ihjäl den. Och dagen därpå dog en av Nordströms oxar. Nordström var mycket ond på drängen efter det.-"Du fähund!" sa han. "Varför skulle du göra det? Nu miste jag oxen för det."- De talade i min ungdom om, att det en gång hade slagit ner en drake på vägen uppåt Rogslösa. Några sade sedan, att det var bara en meter.

"Drakorna"

De hade en historia här om två jättar nere vid Vättern, som voro bröder. Jag kan ej berätta den. Men den ene av dem skulle ha drunknat.

Jättar

283